

ԱՌՈՒԵՍՏ

Ոսկեզօծելու և արծաթազօծելու հերպ :

Ինչպիսիք են երկարարուծ եամբ տրժ գոյն լաթերը աղուոր գոյներ կ'առնեն ու մարդս կը զուարճացնեն, ասանկ ալ ոսկեզօծելու ու արծաթազօծելու արհեստով ցած մետաղները կ'աղուորնան : Հին ատենէն 'ի վեր կրտեսնէին մարդիկ ոսկիին ու արծաթին անապականութիւնն ու անոնց գոյներուն աղուորութիւնը . մտածեցին որ ասոնցմէ շինուած բարակ թիթեղներով մէկալ մետաղներն ալ պատեն, անանկ որ շատ սուղի ալ չստեղծով ոսկիին արծաթին աղուորութիւնն ու անժանգահարութիւնը ունենան :

Փայտ, քար, կաշի ոսկեզօծելը այնչափ դժուար բան չէր, որովհետեւ եղոտ պատկերներու գիւտը հնարուած էր . և Սիւնիոսի ըսածին նայելով ոսկի թիթեղներն ալ երկրթի ոքսիտ ըսուած ներկով շինած վերնիճով մը կը ճկացնէին . բայց երբոր տեսան որ ասիկայ խոնաւութենէ կ'այլայլի, սկսան խժային նիւթեր գործածել :

Թէ որ կ'ուզես փայտը ոսկեզօծել, պէտք է նախ անոր անհարթութիւնն ու ծակերը ծեփես դեղին հողէ ու սպիտակագեղէ շինած վերնիճով մը . աս վերնիճը չորնալէն ետքը պէտք է վրան տարածես ոսկիին բարակ թերթերը, և բամպակով կոխելով կպցնես :

Իայց աս կերպով ոսկին իր փայլունութիւնը չունենար . և եթէ կ'ուզես որ փայլի, պէտք է փայտը քանի մը անգամ լուսա խժային ջրով մը . յետոյ ծեփես ջրի մէջ հարած կաւիճով . երբոր աս ծեփը աղէկ մը կը չորնայ, պէտք է բարակ խարտոցով մը վրան շփել շտկել, ու նորէն

թեթեւ կերպով խեփի ջրով թրջել :

Սետաղները ոսկեզօծելը աւելի հարկաւոր է : Սկիւն մետաղներու վրայ տարածելը իրեք կերպով կ'ըլլայ . մէյմը բարակ թիթեղով . երկրորդ՝ արքայաջրի՝ մէջ լուծուած ոսկիով . երրորդ՝ անդիկի հետ մալակոն շինելով : Ինչ և իցէ կերպով ալ ոսկեզօծելու համար՝ նախ ան ոսկեզօծելու մետաղին երեսը պէտք է մաքրել ու յղկել . ապա թէ ոչ ոսկին մետաղին հետ աղէկ չկրպչիր : Երծաթը, պղինձն ու արոյրը խիստ դիւրաւ կ'ոսկեզօծին, ընդհակառակն՝ երկաթն ու պողպատը խիստ դժուար : Ինչուան հիմա չէ գտնուած այնպիսի կերպ մը որ երկրթին ու պողպատին վրայ տրուած ոսկին հաստատուն մնայ, ինչպէս որ արծաթին՝ պղնձին ու արուրին վրայինը կը մնայ . ասոր պատճառը կ'երևնայ թէ թթուածին կազն է որ երկաթին ու պողպատին հետ շատ ձգողութիւն ունենալով՝ մէկէն ժանգ կը կապեն, և աղէկ չեն ոսկեզօծուիր . իսկ արծաթին՝ պղնձին ու արուրին վրայ քիչ ձգողութիւն ունենալով՝ ոսկեզօծելու ատեն մէկէն չեն ժանգոտիր, և ոսկեզօծուելուն արգելք չեն ըլլար :

Ոսկեզօծումը երկու կերպ կ'ըլլայ . մէյմը առանց կրակի, մէյմըն ալ կըրակով . աս երկու կերպին վրայ ալ զատ զատ խօսինք :

Ա. Երծաթն ու արոյրը և պղինձը առանց կրակի ոսկեզօծելը ասանկ կ'ըլլայ : Եւ լիպրէին չորս մասին մէկը արքայաջուր, և կէս ունկի ամոնիաքի աղ ճերմակ՝ ու բարակ փոշի դարձած . ասոնք ամանի մը մէջ լեցնելով կրակի վրայ դիր որ տաքնան ու լուծուին . երբոր բոլոր կը լուծուին, վերցուր անիկայ ու թղթէ անցուր, և ուրիշ ամանի մը մէջ քամէ զտէ . ետքը անքամած նիւթիդ մէջ կէս տրամ ոսկիի մանրուք ձգէ . յետոյ կրակի վրայ դիր, և ոսկին լուծուելու ատեն

նը խառնէ մէջը կէս ունկի հանքային աղ՝, ու թող որ հալի: Եւ կերպով կ'ու- նենաս արքայաջրի մէջ լուծուած ու- կի: Եւ ջրին մէջ ձգէ կտոր մը քթա- նէ լաթ՝, և թող որ բոլորովին խխուժ դառնայ. ետքը հանէ, ու չորնալուն պէս մէկէն այրէ, և անկէ ելած ա- բեթը՝ քարէ կամ ապակիէ անկանի՝ մէջ դիր՝ փոշի ըրէ: Եւ փոշին կ'ըլլայ մէկ ոսկիէ փոշի մը. երբոր կ'ուզես մետաղ մը ոսկեզօծել, աղի ջրով թրը ջած սունկի՝ կտոր մը կ'առնես ու ան փոշին մէջ կը թաթխես. որով փոշին անկենիին վրայ կը կպչի, անով ան յղկած ու մաքրած մետաղդ կը շփես, ետքը կը լուանաս, ու յղկիչով՝ ու- կէզօծած տեղուանքը կը փայլեցնես. ասանկ կ'ըլլայ առանց կրակի ոսկե- զօծումը: Եւ կերպ ոսկեզօծման քիչ ստակ կ'երթայ, և զարդի բաները աս կերպով կրնան ոսկեզօծուիլ:

Բ. Երակով եղած ոսկեզօծումը աւելի կը դիմանայ: Եւ պէտք և ար- ծաթը, պղինձն ու արոյրը կրակով ոսկեզօծելը շատ կերպով կ'ըլլայ, բայց մենք մէկ տեսակը միայն դնենք:

Եւսէնք թէ ոսկեզօծել ուզածդ ա- րոյր է. հաւասար չափով խառնէ կարմիր տորտն ու հասարակ աղը, դիր ասոնք պղնձէ կատսայի մէջ, շատ մը ջուր լեցուր վրան ու կրակի վրայ դիր. երբոր կը սկսի եռալ՝ ոսկեզօ- ծել ուզած մետաղդ մէջը ձգէ, ա- նանկ որ ամբողջ ջրին մէջ ընկղմի. կէս ժամալ թող որ եփի, և արուրէ գաւազանով մըն ալ խառնէ: Երբոր կը տեսնես թէ ջրին մէջ ձգած մե- տաղդ ձերմըներ ու մաքրուեր է, ջը- րէն դուրս հանէ ու պաղ մաքուր ջրի մէջ ձգէ: Եւ ետքը լաթի կտորով մը մաքրէ ու մաքուր ջրով ցօղուէ, կրա- կին մօտիկ դիր որ աղէկ մը չորնայ: Երբոր կը նայիս թէ առջի անգամ ե- փելովդ մետաղը ինչպէս որ պէտք է չէ մաքրուած, նորէն դիր ու եփէ:

1 Գայա Բուզը:

2 Քէնէն պէլ:

3 Գաւ:

4 Հալան:

5 Սանթար:

6 Մեօհրէ:

Եւսէնք մը մաքրուելէն ետքը առ ու գնծիկով՝ շփէ. աս գործողութիւնս կրնաս զանց ընել՝ թէ որ միայն եփե- լով խիստ աղէկ մաքրուած է:

Մալակոնելու համար կը գործա- ծուի սնդիկ ու ջրախառն ժանտա- ջուր. սնդիկը կամաց կամաց եռացը- նելու է մէկ մաս ժանտաջրի ու ինը մաս զուտ ջրի հետ: Եւ փած մետա- ղին կտորն ալ որ կ'ուզես ոսկեզօծել, պէտք է քիչ մը տաքցնել, և կաշիի կամ մազաղաթի կտոր մը սնդիկի մէջ թաթխելով՝ պէտք է ան մետա- ղը շփել: Եւսկ գործածելու ոսկիդ ա- մենաբարակ թիթեղ դարձած պիտի ըլլայ. աս թիթեղէն գրեթէ մէկ տրամի ծանրութեամբը կը կտրես, և մէկ ունկի սնդիկի հետ կը դնես քուրայի՝ մը մէջ, որուն ներսի կող- մը կաւիճով ծեփած ըլլայ, ու կը դնես կրակի վրայ որ հալի: Եւ այց ոսկին սնդիկին հետ խառնելէն ա- ռաջ՝ պէտք է քուրան կրակի մէջ դնե- լով կասկարմիր դարձնել. ան մետաղ- ները մէջը դնելէն ետքն ալ, որպէս զի միատեղ հալին՝ պէտք է անդա- դար խառնել: Հալելուն պէս մէկէն պարպելու է անոնք ջրով լեցուն փայ- տէ ամանի մը մէջ: Եւ մալակոնը՝ մետաղին վրայ կ'պցնելու համար՝ պէտք է ոսկեզօծելու մետաղը քիչ մը տաքցնել, յետոյ գնծիկը մալակո- նին մէջ թաթխելով՝ մետաղին վրայ տարածելու և շփելու է որ ամէն կող- մը հաւասար տարածուի:

Եւսկ ետքը պէտք է մալակոնին սնդիկը թուցնել աս կերպով: Մա- ռած ածուխին վրայ դիր ան մալա- կոնած մետաղդ այնչափ ատեն որ բո- լոր սնդիկը ցնդի. երբոր մետաղը կը սկսի դեղնիլ, ըսել է թէ սնդիկը բո- լորովին թուեր է, ուստի կրակէն դուրս հանելու է:

1 Գնծիկ ըսած գործին հասարակ վրձին մըն է, որուն մազերը արուրի թելէ շինած են. աս գոր- ծիքը կը գործածեն մետաղի վրայ փորագրողները, ոսկեզօծողները ու դրամահատները՝ իրենց ձեռա- գործը մաքրելու համար:

2 Փօթ:

Իրաւ է որ աս կերպով մետաղը կ'ոսկեզօծուի, բայց ոսկիին փայլունութիւնը չունենալուն համար՝ ուրիշ գործողութիւն մըն ալ պէտք է ընել: Լոյսինքն ան լիարեւի չորս մասին մէկուն չափ դեղին մեղրամոմ, մէկ ունկի եռացած արջասպ, մէկ տրամ ժանգառ, մէկ ունկի մատիտ, և կէս տրամ բորակ: Եղրամոմը հալեցուր, մէկալ նիւթերն ալ բարակ ծեծած՝ մէջը խառնէ, որով կ'ըլլայ խմորի պէս զանգուած մը. անկէ գաւազաններ շինէ ուզած երկայնութեւ ու հաստութեւ: Ետքը ան ան ոսկեզօծուած մետաղը, ու քիչ մը տաքցընելով ան զանգուածէն շապիկ մը տուր, ու կրակի վրայ դիր: Երբոր կը տաքնայ՝ դուրս առ կրակէն, և ամենաբարակ գնծիկով մը զգուշութեամբ շփէ, ու յետոյ յղկելով կամ յասպիս քարի՝ կտորով մը արծնէ՝:

Իսկ մաքրելը, որ ետքի գործողութիւնն է, այսպէս ըրէ. մաքուր կաթսայի մը մէջ ջուր լեցուր ու եռացուր. մէկ մաս բարակ լոսած՝ գինիի տորտ, մէկ մաս ծծումբ ու երկու մաս ալ աղ առ, ու մէկտեղ խառնէ, ետքը ան եռացած ջրին մէջ ձգէ: Ետոյ ան ոսկեզօծած մետաղը, ու ան խառնուրդին մէջ դիր ինչուան որ կատարեալ ոսկիի գոյն առնէ մետաղը: Իայց աս գործողութեանս ատեն արթուն կեցիր որ չըլլայ թէ չափէն աւելի թողուս ջրին մէջ. չէնէ բոլորովին փայլունութիւնն ու աղուորութիւնը կը կորսուցնէ:

Երկաթն ու պողպատը ոսկեզօծելուն կերպը երկար ատեն ծածուկ մնաց. և Օոչլինկէն ու Հերցպէրկ անունով գերմանացւոց գործարաններէն ելածին վրայ ամէնքը կը զարմանային: Հնարքը աս է, որ երբոր կ'ուզես երկաթին կամ պողպատին վրայ տեղ մը ոսկեզօծել, պէտք է ան կտորին վրայ դնես այնպիսի մետաղ

մը որ թէ երկաթին կամ պողպատին հետ սաստիկ ձգողութիւն ունենայ, և թէ ոսկիին ու սնդիկին հետ. և աս բանս հետագայ կերպով կ'ըլլայ:

Պողպատին վրայ ուզած ձևերդ աղէկ մը փորելէն ետքը, ան գծուած տեղուանքը լուծուած պղնձի ծծումբուտ՝ քսէ բարակ վրձինով մը. ապա պողպատին վրայ պղնձէ բարակ մաշկ մը կը կապէ, որ ոսկեմալակոնը պողպատին հետ դիւրաւ կը կպցնէ: Երկաթը ոսկեզօծելէն ետքը՝ չափաւոր կրակի վրայ դիր որ կապուտնայ, և մալակոնին սնդիկը ցնդի: Եւ մանք ալ պողպատը սաստիկ կը տաքցընեն, ու ոսկի թիթեղները վրան դնելով յըղկելով կը սխմեն կը կպցնեն:

Ոսկի վերնիճին գործածութիւնն ալ դիւրին ու յաճախ ըլլալուն՝ անոր կերպն ալ դնենք հոս: Եւ շիշի՝ մը մէջ դիր 1 ունկի խէժ, 20 ցորենաչափ աղբոաց արիւն, 20 ցորենաչափ բրնձ, 20 ունկի ալ մաքուր գինիի ու գիթ. աս շիշը ութը օր արեւու կամ կրակի մէջ դիր ինչուան որ մէջինները հալին. ութը օր անցնելէն ետքը քամէ ուրիշ շիշի մը մէջ ու պահէ: Երբոր կ'ուզես գործածել, նախ ոսկեզօծելու մետաղներդ տաքցուր, կ'ուզէ արծաթ ըլլայ, կ'ուզէ արդյր, կ'ուզէ պղինձ. և անոնց վրան սպունգով մը ան վերնիճին առ ու տարածէ: Երբոր կը չորնայ՝ աղուոր ոսկիի գոյն մը կ'ունենայ: Ետոյ պաղ ջրէ անցուր ու լուա, որ վերնիճին փնաս մը չտար:

Եւ յաւայլ նիւթերը արծաթազօծելն ալ ոսկեզօծելու կերպով կ'ըլլայ. վասն զի արծաթն ալ ոսկիի պէս կրնայ ամենաբարակ թիթեղ շինուիլ: Փայտը արծաթազօծելու համար՝ աս արծաթի թիթեղները կը գործածուին. բայց ինչպէս ոսկեզօծութե կանոններուն մէջ ըսինք՝ պէտք է փայտը աղէկ

1 Կեօզ Լաւ:

2 Պոփու:

3 Գղ. Sang de dragon. Յճ. Գորգու Գոնը:

4 Զափու:

մը յղկել ու հաւասարցնել, ծակերն ալ կաւիճով գոցել :

Եւ մետաղները արծաթազօծելու համար՝ արծաթի մալակոն, այսինքն սնդիկով բաղադրած արծաթը կը գործածուի : Եւսի մետաղին երեսը շփելու է սնդիկով, յետոյ մալակոնը կպցնելով՝ սնդիկը թռցնելու է . ետքն ալ արծաթազօծած մետաղը արծնելու ու մաքրելու է :

Պղնձէ բանուածքները խիստ աղէկ կ'արծաթազօծին աս կերպով : Արծաթը բորակային ժանտաջրի մէջ լուծէ, ու ան լուծածին մէջը ջուր խառնելով՝ պղինձը մէջը ձգէ, որով արծաթի փոշին պղնձին վրայ կը ժողվի ու կը կպչի :

Ոսկէզօծութեան ու արծաթազօծութեան մէջ սնդիկը կրակով թռցնելու ատեն՝ անկէ ելած գոլոշիքը շատ փնասակար են գործաւորին, ու գէշ հիւանդութիւններ ալ կրնան պատճառել . աս բանիս համար գործաւորը պէտք է կերպով մը պահպանէ ինքզինքը որ չփնասուի :

Եւր գիւտ մըն ալ ելաւ աս տարիներս մետաղները ոսկէզօծելու և արծաթազօծելու, որուն վրայ ուրիշ անգամ խօսելու առիթ կ'ունենանք :

Երազանդէններու և սոսք ծաղիւններու համար առաջգահան վերնիճ :

Եւզոնիս հիմա աս բանիս համար բւեկնի ոգիքի՝ մէջ լուծուած առաձգական խէժ՝ կը գործածեն . բայց աս նիւթը շատ անյարմարութիւններ ունէր, վասն զի ան մետաքսեղէններն որ ասով կը տոգորուէին՝ քիչ մը ատենէն ետքը բանի չէին դար, բւեկնի ոգիքին հոտն ալ միշտ վրանին կը մնար : Ուստի աւելի դիւրին ու աժան կերպ մը հնարեցին որ սոսինձը՝ քացախի մէջ լուծելով կը

գործածեն : Եւսի մաքուր ու որչափ կարելի է անգոյն սոսինձը կ'առնեն, մանր ջարդելով քացախի մէջ կը ձգեն, ու խիստ քիչ ջերմութեամբ կը տաքցնեն . երբոր աս նիւթը կը պաղի, սովորականին պէս գործածէ՝ ուզած գոյնը մէջը խառնելով : Եւ վերնիճը չայլայլի, աժան կ'ըլլայ, ու շուտ կը չորնայ :

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

Օսկահ :

Օսկահի գիւտը կ'երևնայ թէ խիստ հին է, որովհետեւ մարդիկ իրարու ձայն տալու համար հնարած են : Եւստի է թէ առջի բերան մարդիկ աս բանիս համար կոչնակ կը բանեցնէին, այսինքն փայտ կամ տախտակ մը կախած՝ որ մուրճով կը զարնէին . վերջը մետաղներուն ձայն հանող ըլլալը տեսնելով՝ ասոնք առին գործածեցին : Մանք կ'ըսեն թէ հին Եգիպտացիք հնարած են զանգակը, և անով իրենց Սիրիս կուռքին տանին ժողովուրդը կը ժողվէին . անոնցմէ ուրիշ ազգեր ալ առին կ'ըսեն : Եւստի պզտի զանգակները, որ բոժոժ՝ ալ կ'ըսուին, ուրիշ բաներու համար ալ կը գործածուէին . ինչպէս Սովսէս մարգարէին ատենէն հրէից քահանայապետին հապուստին վարի ծայրը բոժոժներ կախուած էին : Եւստի զատ՝ ջինու երկիրը ուրիշ հին բաներու հետ զանգակ ալ գտնուած է, միայն թէ աւելի գլանաձև՝ քան թէ հիմակուանները :

Եւրոպայի մէջ կ'երևնայ թէ զանգակի գործածութիւնը միշտ կայ եղեր, բայց քիչ տեղ : Եւստիսմի թէ երբոր Եւրոպայի թագաւորին զօրքը Եւրոպայի քաղաքներէն մէկը պաշարեցին, քաղաքացիք իրենց ե-

1 Թիւրքիսիս Բոսնի :

3 Թոմսոն :

2 Գղ. Gomme élastique.

1 Չէլեքա :